

کمک‌های اولیه

در درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار

ویراست اول

First Aid

in Armed Conflicts

& other Situations of Violence

First Edition

دکتر غلامرضا پورحیدری

دکتر برهان‌الدین ولدبیگی

دکتر محمدجواد بهزادنیا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۶۷-۱-۷

نام کتاب: کمک‌های اولیه در درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار
تألیف: غلامرضا پورحیدری، برهان الدین ولدبیگی و محمدجواد بهزادنیا
ناشر: انتشارات شناخت زندگی با همکاری انجمن علمی بحران ایران و قطب علمی تروما
صفحه‌آرایی: شهرزاد به‌بم
طرح جلد: محمد ثقفی
شماره: ۲۰۰۰
تاریخ ثبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۵
بها: ۲۲۰۰۰ تومان

سرشناسه: پورحیدری، غلامرضا، ۱۳۴۱ - Poorheidari, Gholamreza
عنوان و پدیدآور: کمک‌های اولیه در درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های
خشونت‌بار = First Aid in Armed Conflicts & other Situations of Violence
تألیف: غلامرضا پورحیدری، برهان الدین ولدبیگی، محمدجواد بهزادنیا.
مشخصات نشر: تهران: شناخت زندگی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص: مصور، جدول.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۶۷-۱-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: کمک‌های اولیه -- دستنامه‌ها
موضوع: First aid in illness and injury -- Handbooks, manuals, etc.
شناسه افزوده: ولدبیگی، برهان‌الدین، ۱۳۳۶ -
شناسه افزوده: بهزادنیا، محمدجواد، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره: HV۵۵۳/پ۸۷۵۸ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی: ۲۶۲/۳۴۸
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۹۲۱۱۱

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر و نسخه‌برداری برای ناشر محفوظ است.

(نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

نشانی: تهران، خیابان شیخ بهایی شمالی، میدان پیروزان، خیابان پیروزان، پلاک ۳، واحد ۱

کد پستی: ۱۹۹۵۷۷۶۴۵۳ تلفکس: ۸۸۶۰۹۳۵۸

پست الکترونیکی: info@shenakhtpub.ir وبسایت: www.shenakhtpub.ir

پست الکترونیکی: dabir@isadm.ir وبسایت: www.isadm.ir

فهرست

۶	پیشگفتار
۷	مقدمه
۱۳	فصل اول: موقعیت‌های خشونت‌بار
۱۷	فصل دوم: آمادگی امدادگران
۳۷	فصل سوم: مراقبت از مجروحان
۴۹	فصل چهارم: ارزیابی و مدیریت موقعیت
۶۹	فصل پنجم: ارزیابی و مدیریت مجروح
۷۴	معاینه اولیه و اقدامات نجات‌بخش
۱۱۲	معاینه کامل و اقدامات حمایت‌کننده
۱۵۷	فصل ششم: مدیریت مجروحان متعدد (تریاز)
۱۶۵	فصل هفتم: مراقبت‌های بعد از اقدام اولیه در محل
۱۶۹	فصل هشتم: سایر وظایف امدادگران
۱۷۳	فصل نهم: بعد از رسیدگی به مجروحان و آسیب‌دیدگان
۱۸۱	پیوست‌ها
۲۳۰	برگه‌ها
۲۵۰	فهرست منابع مرتبط

پیشگفتار

ارائه کمک‌های اولیه نه تنها دادن تنفس مصنوعی، گذاشتن پانسمان و بانداز روی زخم و انتقال مجروح به بیمارستان را شامل می‌شود، بلکه همچنین دلجویی و دستگیری از فردی داغ‌دیده، اطمینان‌خاطر دادن به افراد وحشت‌زده و نیز اهداء بخشی از امکانات خود به نیازمندان را نیز در بر می‌گیرد. امدادگران در جریان درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار، با خطراتی همچون شلیک گلوله، فروریختن ساختمان‌ها و دیوارهای ناپایدار، آتش گرفتن خودروها و برخورد با گاز اشک‌آور مواجه می‌شوند. این افراد در حالی برای کمک به زخمی‌ها می‌ستایند که انتظار طبیعی فرار از موقعیت است. ارائه کمک‌های اولیه در خط مقدم جبهه و در شرایط بحرانی هیچکس به دور از خطر نیست. امدادگران با از خود گذشتگی و قبول این خطرات، احساس مسئولیت انسانی و الهی خود را به تمام معنی نشان می‌دهند و بدیهی است که جامعه باید فردان رحمت این افراد در چنین شرایطی باشد.

این کتاب گرچه عمدتاً برای امدادگرانی که تحت پوشش صلیب‌سرخ و هلال‌احمر فعالیت می‌کنند، تدوین شده است و محورهای بکار رفته در آن از کتاب منتشر شده توسط کمیته‌ی بین‌المللی صلیب‌سرخ اقتباس گردیده است (منبع: شماره ۷)، اما برای تمامی امدادگرانی که موظف یا متمایل به کار در شرایط درگیری مسلحانه، هم از سلاح سرد و سلاح گرم هستند بسیار سودمند است.

راهنمایی‌هایی که در این کتاب ارائه شده است، به تمامی جوانب حقوقی، قانونی، روانی و فیزیکی حاکم بر شرایط درگیری و اعمال خشونت‌های گوناگون پرداخته است. بهره‌برداری از این راهنماها و دستورالعمل‌ها به امدادگر این امکان را می‌دهد که ضمن حفاظت از خود و سایر امدادگران، بیشترین کمک را به حداکثر افرادی که نیاز به کمک دارند، ارائه نمایند.

امدادگران با مدنظر قراردادن مطالب این کتاب، علاوه بر ارائه خدمات به مجروحان و آسیب دیدگان، نقش پیام‌آور صلح و دوستی را ایفا می‌نمایند و به ارتقای رفتارهای انسانی و به دور از خشونت و پرخاشگری کمک خواهند نمود.

نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر با هدف کمک‌رسانی به مجروحان و آسیب‌دیدگان صحنه‌های نبرد تأسیس شد. انجام این وظیفه منوط است به،

■ دسترسی به مجروحان و آسیب‌دیدگان صحنه‌های نبرد (با توجه به مفاد کنوانسیون‌های ژنو و الحاقیه‌های آن در مورد مراقبت از سربازان مجروح و بیمار و افراد غیر نظامی)

■ بکارگیری آرم‌های متمایز کننده توسط امدادگران و واحدهای امدادی

■ آشنائی با اقدامات نجات بخش،

این اقدامات توسط امدادگران در سطح و سایر افراد علاقمند ارائه می‌شوند. جمعیت هلال احمر مسئولیت برگزاری کارگاه‌های آموزش را برعهده دارد. تا سال ۲۰۰۹ میلادی تعداد ۱۸۶ جمعیت هلال احمر و دانش سرخ در سطح جهان مشغول فعالیت بوده و ۱۹۴ کشور پیمان ژنو را امضاء کرده‌اند.

این کتاب برای چه کسانی تدوین شده است؟

مخاطبین اصلی این کتاب امدادگرانی هستند که در درگیری‌های مسلحانه و سایر وضعیت‌های خشونت‌بار مشغول به کار امدادرسانی بوده و قصد آموزش‌های لازم توسط جمعیت هلال احمر را دیده‌اند. امدادگران و بهیاران نیروهای نظامی و سربازان امدادگرانی که در بیمارستان‌های صحرایی و پست کمک‌های اولیه مشغول فعالیت هستند نیز می‌توانند از محتویات این کتاب بهره‌مند شوند. از آنجائی که هر فردی بالقوه می‌تواند جان خود و دیگران را از مهلکه نجات دهد، کتاب حاضر می‌تواند استفاده همگانی نیز داشته باشد.

این کتاب چه هدفی را تعقیب می‌کند؟

متأسفانه در جهان مدرن امروز، درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار به وفور روی داده و مرتباً چهره عوض می‌کنند. ارائه کمک‌های اولیه از جمله اقداماتی است

که با ماهیت و رسالت جمعیت هلال‌احمر همخوانی دارد. نجات جان انسانها و ارائه کمک به مجروحان جنگی هدف مشترک امدادگران کلیه جمعیت‌های هلال‌احمر و صلیب‌سرخ را در سطح جهان تشکیل می‌دهد. کمیته بین‌المللی صلیب‌سرخ (ICRC) در پرتو ارائه خدمات پیش بیمارستانی به مجروحان در بسیاری از درگیری‌های مسلحانه، تجارب فراوانی بدست آورده است. جمعیت‌های ملی هلال‌احمر و صلیب‌سرخ، فدراسیون بین‌المللی این جمعیت‌های ملی و کمیته بین‌المللی صلیب‌سرخ دارای مجموعه‌ای منحصر بفرد متشکل از امدادگران و افراد حرفه‌ای است که در سطح جهانی مشغول فعالیت می‌باشند، این افراد نه تنها در جریان بحرانهای طبیعی و درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار بلکه همچنین در جریان سوانح زندگی روزمره مردم نیز فعال هستند. تجربه نشان می‌دهد که انجام اقدامات فوری نجات بخش و تثبیت کننده می‌تواند موجب جلوگیری از مرگ، عوارض متعدد و ناتوانی شده و امکان جراحی بهتر و آسانتری را فراهم حواله آورد. تجربه نشان داده است که این اقدامات به اضافه تجویز یک آنتی‌بیوتیک ساده خوراکی، یک درصدی مسکن تمام آن چیزی است که بیش از ۵۰٪ مجروحان غیرنظامی و آنهایی که به علت مجروحیت در بیمارستان بستری شده‌اند به آن نیاز دارند. این افراد به اقدامات مراقبتی فوری و تثبیت کننده در محل درگیری (و نه در بیمارستان) نیاز دارند. نحوه ارائه آموزش کمک‌های اولیه مناسب توسط نهادهای مانند هلال‌احمر به مردم، بویژه توسط افراد علاقمند، توان آمادگی و پاسخ جامعه را در برابر بحران‌ها و درگیری‌های مسلحانه یا سایر موقعیت‌های خشونت‌بار افزایش می‌دهد. مشارکت مردم جامعه در طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی از چند نظر دارای اهمیت است:

- از نظر پاسخ‌دهی به نیازها
- از نظر آمادگی و توانمندی برای پیشگیری از وقوع بحران و مدیریت آن
- از نظر احترام به فرهنگ و عقاید مردم و شرایط اجتماعی حاکم بر جامعه
- علاوه بر اینها، حضور امدادگران در صحنه حادثه و زندگی روزمره مردم بیانگر پیام انسان دوستانه‌ای است که جوامع مختلف را به هم پیوند می‌دهد.

محتوای این کتاب چیست؟

این کتاب به خواننده کمک خواهد کرد که به نقش خود به عنوان امدادگر آشنا شده و توانایی آن را پیدا کند که در میدان درگیری مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار تصمیم‌گیری کرده و تصمیمات خود را عملی گرداند. یک امدادگر حاضر در میدان درگیری‌های مسلحانه علاوه بر آشنائی با اقدامات مراقبت از مجروحان و مصدومان باید با علایم متمایز کننده، اصول اساسی نهضت جهانی صلیب سرخ و هلال احمر و حقوق و وظایف خود براساس پیمان ژنو و اعلامیه‌های آن نیز آشنا باشد. درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار، آرامات، دیگری نیز به همراه دارند که چندان متفاوت از بحران‌های عادی نیستند. اغلب اقدامات و تکنیک‌ها در مورد استفاده تقریباً همانهایی هستند که امدادگران در شرایط عادی به منظور مراقبت از مصدومان و نجات جان مردم از آنها استفاده می‌کنند.

ارائه کمک‌های اولیه موجب تأویت نفس همبستگی، بخشش و نوع دوستی در آحاد جامعه شده و روح جمع‌گرایی و شهروندی را تربیع خواهد کرد. ارائه زودهنگام اقدامات نجات بخش و تثبیت کننده مناسب برای مجروحان و سایر نیازمندان موجب نجات جان آنها، جلوگیری از معلولیت این افراد و نیز کاهش درد و رنج در آنها خواهد شد.

مدیریت موقعیت

- ارزیابی صحنه حادثه
- مداخله ایمن و امن
- ارزیابی، تصمیم‌گیری و اقدام عملی

مدیریت مجروح

- معاینه فرد مجروح
- کنترل فوری وضعیت‌های حاد و مهلک و پایدار کردن وضع مجروح و در همان حال محافظت از او در برابر عوامل محیطی (دمای شدید، نور خورشید، باران، باد و غیره).

■ قرار دادن مجروح در بهترین وضع، رساندن مایعات مناسب به بدن او و تامین حمایت روحی و عاطفی برای او

■ پیگیری منظم وضع مجروح تا رسیدن کمک‌های تخصصی یا پیشرفته و یا آنکه دیگر نیازی به کمک نداشته باشد.

حتی در میدان‌های جنگ مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت‌بار هم زندگی عادی و مشکلات مرتبط با آن (از جمله سوانح رانندگی و بیماری) جریان دارند.

اغلب اوقات مراقبتی و تکنیک‌های ارائه شده در این کتاب، همان‌هایی هستند که امدادگران در سطح جهانی در زمان صلح از آنها استفاده می‌کنند. اما امدادگران باید در شرایط جنگی و دشوار، بارها موارد زیر توجه داشته باشند:

■ آشنایی با قانون بین‌المللی انسان‌دوستانه و رعایت این اصول به هنگام ارائه کمک‌های اولیه در میدان جنگ

■ توجه مداوم و اکید به رعایت امنیت و ایمنی و حفاظت از خود در هنگام ارائه کمک‌های اولیه

■ انجام تریاژ و اولویت بندی با توجه به امکانات، تعداد و تعداد مجروحان

■ آشنایی با مهارت‌های مورد لزوم در برخورد با مجروحان

■ اجرای اصل انعطاف‌پذیری با توجه به از هم گسیختگی سیستم مراقبت‌های بهداشتی و کمبودها و نیز کاهش دسترسی به آب، غذا و سرپناه در شرایط جنگی خشونت‌بار

هر چند امدادگران در سطح جهانی با شرایط کاری متفاوتی روبرو بوده و شرایط جنگی و خشونت‌بار در هر جایی ویژگی‌های خاص خود را دارد، اما آنچه در این کتاب ارائه می‌شود اصول مشترک قابل تعمیم به هر شرایطی است. آنچه که یک امدادگر باید بداند و بتواند آن را برای دستیابی به نتایج انسان‌دوستانه و در همان حال حرفه‌ای بکار گیرد در این کتاب آورده شده است. به دلایل علمی و روش‌مند بودن متن، برخی نکات مرتباً تکرار خواهند شد. مطالب این کتاب براساس آنچه که تا زمان انتشار آن در محافل علمی و انسان‌دوستانه مورد پذیرش

بوده است، استوار می باشد.

چه چیز در این کتاب نیست؟

در این کتاب شامل جزئیات پایه و علمی در خصوص اقدامات نجات بخش فوری و نیز اقدامات تثبیت کننده نمی باشد و عمدتاً به نکات علمی و کاربردی پرداخته شده است. فرض بر آن است که امدادگر قبلاً با مبانی این اقدامات مداخله ای آشنا بوده و آنها را در زمان صلح مرتباً مورد استفاده قرار می دهد. امدادگر باید قبلاً با چگونگی اجرای این اقدامات آشنا شده و به جهات آرم دست یافته باشد. در این کتاب فقط بر ویژگی این اقدامات در درگیری های مسلحانه و سایر موقعیت های خشونت بار تأکید می شود.

بنابراین، در این کتاب به جزئیات پرداخته نمی شود. برای آشنائی با این جزئیات بایستی به متون مورد تأیید جمعیت دلال احمر، گزارش های بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر و کمیته بین المللی صلیب سرخ که به اسناد استاندارد معروف اند، مراجعه کرد. در این خصوص امدادگر باید با موارد زیر کاملاً آشنا باشد:

■ قوانین بین المللی انسان دوستانه از جمله کنواسن های ژنو و پروتکل های الحاقی آن

■ نحوه بکارگیری آرم های متمایز کننده

■ نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر، تاریخچه آن اصول اساسی، ساختار و تشکیلات، سیاست ها و فعالیت آن

علاوه بر این، پیشگیری و کنترل بیماری ها و سایر موضوعات مرتبط پزشکی در این کتاب مورد بحث قرار نمی گیرند. برای آشنائی با این موارد می توان به انتشارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان جهانی بهداشت مراجعه نمود. امدادگران حاضر در میدان درگیری های مسلحانه و سایر موقعیت های خشونت بار ممکن است در مسائل دیگری (از جمله تدارکات و امور اجرایی) دخالت کنند، که این مسائل هم در کتاب حاضر با جزئیات مورد بحث قرار نگرفته اند. سلاح های غیر متعارف (هسته ای، رادیولوژیک، بیولوژیک و شیمیائی) نیز مورد بحث این کتاب نمی باشند. مقابله با عواقب این سلاح ها نیاز به دانش، مهارت، تجهیزات،

امکانات و برنامه‌های آموزشی مخصوصی دارد که خارج از حوصله این کتاب است.

نحوه استفاده از این کتاب

مطالب این کتاب در ادامه و در واقع تکمیل‌کننده سایر برنامه‌هایی است که برای تربیت امدادگران و آموزش پرسنل امدادی تدوین شده‌اند. از آنجائی که این کتاب به تنهایی مجموعه کاملی نیست، لازم است موارد زیر را نیز در نظر گرفت:

- ویژگی‌های جامعه‌ای که درگیری مسلحانه در آن روی داده است
- سطح آگاهی و تجربه امدادگران و داوطلبان محلی
- برگزاری تمرینات میدانی و مانورهای دوره‌ای و اجرای بازآموزی برای دست‌اندرکاران (ازجمله گروه‌های امنیتی نیرووات)

برنامه‌ریزی باید به نحوی باشد که به طرف‌های ذینفع در فرایند امدادسانی مداخله و مشارکت عملی داشته باشند. به‌علاوه، نیروهای امدادی باید از نظر عملی و سازمانی به بخش مهمی از روند پاسخ و آمادگی در برابر سوانح و درگیری‌های مسلحانه تبدیل شده و از مطالب ارائه شده در این کتاب در راستای اهداف خود بهره‌برداری نمایند.